

tayyip atmaca şiirinin haritası

m. ali özdoğan

Tayyip Atmaca hece şiir geleneğinin önemli temsilcilerindendir. O, sadece şiir yazmakla kalmayan, şiir üzerine konuşan ve yazan birisidir. Atmaca, serbest şiirin revaçta olduğu günümüzde, şiirleriyle ve yazılarıyla hece şiirinin varlığını hatırlatan isimlerdendir. O, hecenin takım elbiseli görünümüne dikkat çekerken serbest şiir adı altında yazılan kimi şiirlerin estetikten ve derinlikten uzaklaştığını dile getirmektedir.

Atmaca'nın şiirleri, modern Türk şiirinin geleneksel unsurlarla harmanlandığı, derin duygusal ve düşünsel katmanlara sahip bir yapı sunar. Şiirlerinde, insanın içsel yolculuğu, varoluşsal sorgulamalar, aşk, özlem, yalnızlık, ölüm ve zaman gibi temalar öne çıkar. Atmaca, bu temaları işlerken hem geleneksel Türk şiirinin biçimsel özelliklerini korur hem de modern şiirin özgür ve deneysel yapısını kullanır. Bu tahlil yazısında, kelime bulutu programında haritası çıkarılmış Atmaca'nın şiirlerinin tematik yapısı, dil ve üslup özellikleri, geleneksel ve modern unsurların bir arada kullanımı ve şairin poetikası üzerinde durulacaktır.

Tayyip Atmaca'nın şiirinin tematik yapısı için kelime haritasına baktığımızda özellikle şiirlerinde “yara” kelimesi ilk sıradadır (Görsel 2). Atmaca'nın şiiri onun ruhundaki yaralardan sızan kan ile kalbinden (gönül gözü) akan göz yaşıyla yoğrulmuştur. Zaten Atmaca'ya göre şiir insana dokunur, ruhunu dinginleştirir. Yarayı dağlar, yüreği tutuşturur ya da soğutur. İnsanı içinde gezdirir, dağlara çıkarır, meydanlara indirir. Onun için haki ki şiir hiçbir zaman eğlence aracı olmamıştır. Onun nazarında derdin gamın da kendi içinde güzel yanları vardır. İnsan ara sıra kendi derdiyle demlenmelidir (Hece Yürüyüşü s. 24). Bu bağlamda Atmaca'nın şiirlerinde, insanın içsel dünyasına dair derin bir sorgulama ve duygusal yoğunluk dikkat çeker. Bu sorgulamaların neticesinde aşk, özlem, yalnızlık, ölüm, zamanın geçiciliği ve insanın varoluşsal

çelişkileri onun şiirinin temel unsurları olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle “yara”, “gece”, “hüzün”, “göç”, “ruh” gibi kelimeler, şiirlerinin merkezinde yer alır ve o, bu kavramlar etrafında şekillenen bir duygu dünyası sunmaktadır (Görsel 1). Atmaca'nın şiirlerinde, “yara” ve “göç” gibi temalar, insanın geçiciliğini ve ölümü çağırıştırır. Örneğin, “yara” teması, fiziksel ve ruhsal acıyı sembolize ederken, “göç” teması, (kuş kelimesiyle birlikte) insanın geçiciliğini ve ölümü çağırıştırır. “Dallarımda ötüşen kuşlar dağlara göçtü” (Can Kırıkları, s. 17) mısrasında olduğu gibi. Onun anlam dünyasında kararsızlık ve olumsuzluk baskındır. Bilhassa Çıktım Erik Dalına kitabındaki şiirlerinde “ne” kelimesi sıkça kullanılır. Bu kelime “ne... ne...” olumsuzluk bağlacı biçiminde tercih edildiği için şiirin genel iklimine karamsarlık ve kararsızlık havası hakim olur. “can/gama/ çıkar yarın/ senin benim yok/koltuğunda defterin/ ne kalem var ne de silgi/ kuşku nöbetini devredemezsin/ derman kalmaz dizinde sıran gelip çatanda” (Hece Uçuşu s.60). Bunun yanında doğa imgeleri (bulut, yağmur, dağ, kuşlar, çiçekler) sıkça kullanılır. Bu imgeler, şairin duygularını ve düşüncelerini somutlaştırmak için bir araç işlevi görür. Örneğin, “bulut” imgesi, hüzün ve belirsizliği temsil ederken, “kuşlar” özgürlük, kaçış arzusunu, ölümü, kimsesizliği sembolize eder. “Ecel kuşu geldiğinde sesimizi kim duyacak”, “Can kuşuma bir kafesken bu beden” (Çıktım Erik Dalına), “yuvasız bir kuş gibi/kuru dala tünedim”, “kuşlar hüzne eşlik eder” (Hece Uçuşu), “Dallarımda ötüşen kuşlar dağlara göçtü” (Can Kırıkları) bu imgeler, şiirlerin atmosferini zenginleştirir ve okuyucuyu şairin iç dünyasına kapı açar.

Tayyip Atmaca'nın şiirlerinde, Yunus Emre'nin tasavvufi düşüncesi ve insan-sevgi-tanrı eksenindeki felsefesi belirgin bir şekilde hissedildiği söylenebilir. Şiirlerde, insanın içsel seyahati, ölüm,

aşk, varlık-yokluk, dünyanın geçiciliği ve ilahi arayış gibi temalar öne çıkmaktadır. Özellikle “Acep N’ola Benim Hâlim” ve “Allah Sana Sundum Elim” gibi şiirlerde, ölüm ve ötesine dair sorgulamalar, insanın faniliği ve ilahi rahmete sığınma arzusu yoğun bir şekilde işlenmektedir. Bu temalar, Yunus Emre’nin şiirlerinde de sıkça karşılaştığımız, insanın kendi varlığını ve yaratılış amacını sorguladığı metafizik bir boyuta sahiptir.

Şiirdeki Dil ve Üslup

Tayyip Atmaca’nın şiirlerinde duygu dünyasındaki derinliğe karşın onun dili yalın ve akıcıdır. Atmaca, geleneğimizin ustaları Karacaoğlu, Yunus Emre gibi sade ve anlaşılır dili benimseyerek, duygularını modern bir anlatım tarzıyla harmanlamıştır. Şiirlerinde, günlük hayattan ve doğadan imgeler kullanarak, okuyucunun zihninde canlı bir resim çizmeyi başarmıştır. Örneğin, “Yaraladım türküyle dudağımı kanattım” dizelerinde, türkü söylemenin getirdiği içsel acıyı ve derinliği ifade etmektedir. Her ne kadar gül ve diken birlikteliği şiir geleneği içinde yıpransa da “Gül uğruna gönlüme dikenini koklattım” gibi dizeler, aşkın ve acının bir arada var olduğu bir duygu yoğunluğunu yansıtmaktadır. Bu tür ifadeler, şiirlerin hem duygusal hem de düşünsel boyutunu güçlendirmektedir. Bu tarz, klasik ve modern unsurları bir araya getiren bir yaklaşımı yansıtmaktadır.

Atmaca’nın bu üslubu, lirik ve içsel bir nitelik taşır. Şiirlerinde, duygularını doğrudan ve samimi bir şekilde ifade eder. Özellikle “ben” anlatıcısı sıkça kullanarak, okuyucuyu kendi ruhsal yolculuğuna ortak eder. Şiirlerinde, tekrarlar ve paralel yapılar bolca kullanılır. Bu tekrarlar, şiirlerin ritmini güçlendirirken, aynı zamanda şairin duygusal yoğunluğunu da vurgular.

Şiirlerde, hece ölçüsü ve kafiye düzeni gibi klasik Türk şiirinin biçimsel özellikleri korunmuş, ancak bu geleneksel yapı serbest şiirin şekilsel görünümü ile birleştirilmiş. Özellikle tahmis (bir şiirin her beytine üç dize ekleyerek oluşturulan şiir) tekniği kullanılarak gelenekle bir diyalog kurulmuş ve bu diyalog, şairin kendi şiirsel sesini bulmasına yardımcı olmuştur.

Atmaca’nın yaptığı denemelerden birisi de

hece şirinin klasik kalıplarının dışına çıkmış olmasıdır. Şekilsel anlamda serbest şiir gibi görünen şiirlerde mısralarda belirli sayıda hece kullanarak kendine has bir biçim geliştirmiştir. Sözelimi “dağdağa” şiirinde ilk bentte mısralar birer hece artırılarak 1,2,3,4,5...16 şeklinde yazılmış ikinci bent de 16’dan geriye doğru 15,14,13...3,2,1 şeklinde yazılmıştır. Aynı kitapta “yar” şiiri de bentler 1,2,3,5/5,3,2,1/1,2,3,5/5,3,2,1 hece formatlarıyla yazılmıştır. Şair “yansıma” şiirinde “16,14,11,8,7,5,4,3- 3,4,5,7,8,11,14,16” hece formatını kullanarak hem görsel hem işitsel bir dene- me yapmıştır.

“hatıralar almanakta kurumuş bir gül yaprağı
kokladıkça kokusu eksiliyor hayatın
bahar uzaklardan bakıp geçiyor
duruluyor kan damarda
sesim bana çarpıyor
kime seslensem
kulak sağır
dili lâl
dili lâl
kulak sağır
kime seslensem
sesim bana çarpıyor
duruluyor kan damarda
bahar uzaklardan bakıp geçiyor
kokladıkça kokusu eksiliyor hayatın
hatıralar almanakta kurumuş bir gül yaprağı”
(Hece Uçuşu s. 58)

Tayyip Atmaca’nın şiirleri, geleneksel Türk şiiri ile modern şiirin unsurlarını bir arada kullanır. O, Yunus Emre geleneğini ihmal etmeyen, Nazım Hikmet’ten Necip Fazıl’a oradan günümüz genç şairlerine kadar dolaşan bir arıdır. Okunan Şiirler ve Kalp Şehri kitaplarında yaptığı şiir okumalarından anladığımız kadarıyla şair geniş bir sahada şiirler okuyarak şiirini beslemektedir. Geleneksel şiirin biçimsel özelliklerini (hece ölçüsü, kafiye, redif) korurken, modern şiirin özgür ve deneysel yapısını da benimser. Özellikle serbest nazım biçimini kullanarak, şiirlerine özgür bir ritim kazandırır. Bu teknik, şairin bir taraftan geleneğe bağlılığını gösterirken bir taraftan da modern şiirin imkânlarını keşfetme arzusunu göstermektedir.

Atmaca’nın şiirlerinde, tasavvufi unsurlar da dikkat çeker. Özellikle Yunus Emre’nin etkisi şiirlerinde belirgindir. Şair, Yunus Emre’nin

hoşgörü, insan sevgisi ve ilahi aşk gibi temalarını kendine has şiir biçimiyle yeniden yorumlar. Bu seçim, şiirlerinin geleneksel ve modern bir nitelik taşımasını sağlar. Tayyip Atmaca'nın şiirleri, Yunus Emre'nin mirasını günümüze taşıyan bir köprü işlevi görür. Şair, Yunus Emre'nin şiirlerini tahmis ederek, onun sözlerini kendi şiirsel diline dahil etmiş ve bu sayede geleneksel şiirle modern şiir arasında bir bağ kurmuştur. Bu durum, şiirlerin geçmişle bağlantısını güçlendirmiştir.

Tayyip Atmaca'nın poetikası, insanın ke-
limeler denizinde anlam aramasını ve varoluşsal
sorgulamalarını merkeze alır. O, şairi seher vakti
kovanından çıkan bir işçi arıya benzetir (dOkunan
Şiirler s.119). İşçi arı kilometrelerce yol gider. Farklı
çiçeklerden (düşüncelerden) polen toplar. Atmaca
bu noktada şairin çıraklık ve ustalık dönemi bulun-
duğunu ve şiirin bir uğraşı işi olduğunu hatırlatır.
Atmaca'nın şiirlerindeki anlam adacıkları insanın
kendi benliğiyle hesaplaşması, aşk, özlem, yalını-
zlık ve ölüm gibi temalarıyla çevrilidir. Şair, bu
temaları işlerken, tabiat ve tasavvufi unsurlardan
yararlanır. Böylece, şiirlerinin hem duygusal hem
de düşünsel bir derinlik kazanmasını sağlar.

Fakat bu tercihin ürettiği bazı handikaplar da söz konusudur. Tayyip Atmaca şiirlerinde hüznün, kara, gece, kuş, kış, ölüm, yara gibi içsel kelimelerden örülü şiir yazarken duygusal davranabilmektedir. Şiirde duygusallığı birinci plana çektiğimizde her ne kadar Atmaca kelime zenginliğine sahip birisi olsa da şairler şiirini aynı kelimeler (anlam adacıkları) etrafında kurmaya yönelebilmektedir. Çoğu şairin düştüğü belli tema ve kelimelerle (gül-diken-bülbül gibi tanıdık bağdaştırmalarla) şiiri kurma konformizmine onun şiirlerinde de rastlamak mümkündür. Kimi zaman şairin yoğun duygu durumu onu hızlı şiir yazmaya yönelebilmektedir. Böyle olunca da serbest şiirdeki insanı şaşırtan bağdaştırmalar, buluşlar, ironi, soyut durumların somutlaştırılarak, somutun soyutlaştırılarak şiirleştirilmesi dahası günümüz şiir okurunun aradığı teknikler Atmaca'nın şiirlerinde yeterince kendine yer bulamamaktadır. Bu noktada okurdaki söz konusu beklentinin arka planında Atmaca'nın, uzaktan bakınca serbest şeklinde görünen, şiir stilinin de payı olduğunu söylenebilir.

Görsel 1: “Can Kırıkları” kelime bulutu.

Görsel 2: Atmaca'nın Hece Uçuşu, Can Kırıkları ve Çıktım Erik Dalına kitaplarında yer alan şiirlerin kelime bulutu.

Kaynakça:

- Atmaca, T. (2024). Çıktım Erik Dalına. Anadolu Çınar Yayınları, Ankara.
- Atmaca, T. (2025). Dokunan Şiirler. Hece Taşları, Kahramanmaraş.
- Atmaca, T. (2025). Hece Uçuşu. Hece Taşları, Kahramanmaraş.
- Atmaca, T. (2023). Kalp Şehri. Salmat Basım Yayıncılık, Kahramanmaraş.
- Atmaca, T. (2025). Yanaşık Hece. Hece Taşları, Kahramanmaraş.
- Kaya, H. (2025). Tayyip Atmaca ile Hece Yürüyüşü. Hece Taşları, Kahramanmaraş.